

készülő Nabokov felismerte, hogy „a művészetben, akárcsak a tiszta tudományban, minden a részlet”. Az emberi élményeket ugyanazzal a legkisebb különbségekre, az árnyalatok intenzitására kiterjedő figyelemmel kell megragadni és elbeszélni, mint amely új pillangók felfedezését is lehetővé teszi. De ezek a megfoghatatlan röpködő élőlények, szokásaik és viselkedésük az emberi létezés metaforáiként is alkalmazhatók („a *metafora bambuszhid a költészet és a próza között*”), hiszen kevés más tárgy vagy állat akad, mely ennyire alkalmas volna „az irodalmi kompozíció arabeszkjeire”.

Mint hogy az önéletrajzi elem mindig jelen van Nabokov műveiben, a lepkék nagy szerepet kapnak olyan elbeszéléseiben, mint a THE AURELIAN, a CHRISTMAS, valamint az ON DISCOVERING A BUTTERFLY című költeményében, amelyben az általa felfedezett lycaeidés samuelisről zeng dichimnuszt, de a regényekben is, AZ AJÁNDÉK-ban, a GYÉR VILÁG-ban, az ADÁ-ban, az EGY CSALÁDI KRÓNIKA-ban és önéletrajzában, a SZÓLJ, EMLÉKEZET-ben. A negyvenes években Nabokov szinte kizárólag a lepkéknek szentelte magát, egyik legnagyobb szakértőjévé vált a neartikus és neotropikus boglárlepkéknek: e példányok közül számos ki van állítva a milánói Természettudományi Múzeumban, a kiállítás katalógusa gúnyosan meg is jegyzi, hogy Nabokov tudományos publikációi megmutatják azt a következetes szellemet, mely elemzésre ösztönzi, „mindenekelőtt az ivarszervek elemzésére, amelyeknek elsőrendű fontosságot tulajdonít az azonosításban és a fajok közti rokonságok megállapításában”.

Sok ázsiai, európai és amerikai pillangó felfedezése köszönhető Nabokovnak. Tiszteletére négy pillangót kereszteltek el „nabokovy”-nak. Az író mintegy tizenöt tudományos dolgozatot publikált. Az ötvenes években kilépett a Zoológiai Múzeumból, és az irodalom tanításának szentelte magát – de a lepkék követték oda is: „Irodalmi előadásaimon... megpróbálok azonosítani azt az éjjeli pillangót, amely az ULYSSES bordélyházi jelenetében egy lámpa körül kering. A BOVARYNÉ-ban is vannak lepkék, egy fekete, egy sárga és egy fehér.” De Nabokov legizgalmasabb felfedezése Bosch triptichonjának pillangója, a GYÖNYÖRÖK KERTJÉ-ben: egy Európában elterjedt fajta nőténye, nevezetesen a maniola jurtna: „Linné osztályozta 250 évvel azután, hogy festőnk egy flamand réten elcsipte suvegével, majd elhelyezte poklában...”

Ross Károly

FUTÁS ÉJI MEZŐN

Mikor a második út is olyan hirtelen szakadt meg, mint egy rakodó-pályaudvar bokrokba vesző sínei, s a gyéren pislogó lámpák is mintha egyre távolodtak volna tőle, Hornnak rá kellett jönnie, hogy eltévedt. Illetve nem eltévedt, hisz tudja, merre kéne mennie, csak azt nem tudja, hogyan. Mint mikor egy hatalmas pocsolya előtt toporog az ember, s a zavaros víztől nem látja, hol merithetné bele bátran a bakancsát. Előtte szántóföldek és legelők terültek el, s tulajdonképpen nekivághatott volna ezeknek is, de most valahogy undorodott a sikos esti földre lépni. Ha hasra esne, nem is a ruháját

sajnálná elsősorban, hanem hogy olyan anyaghoz ért, aminek nem emlékszik sem az érintésére, sem a szagára. Ha ő egyszer leszámolt valamivel, akkor azzal végleg leszámolt. Életének egyetlen stabil rendezőelve, melyhez mindig is ragaszkodni fog. Arról nem is beszélve, hogy ott volt vele Kinga, a felesége, meg két jókora sportszatyor, melyek miatt határozott úgy, hogy némileg lerövidíti az utat. Még szerencse, gondolta, hogy nincs gyerekünk. Mihez is kezdenénk most vele?

A szokásosnál kissé erősebben lihegve, melléje ért Kinga.

– Mint egy móló, mely messze benyúlik a tengerbe – szólalt meg, s hangjából mintha csodálkozást s nem bosszúságot olvasott volna ki. Ettől kissé megkönnyebbült, de aggodalma korántsem oszlott el. Lehetséges volna, hogy csakugyan rosszul emlékszik dolgokra? Hogy nem is itt kellett volna lefordulni az országról, hanem odébb? Sokkal odébb? Az erdőn túl? De hát akkor is oda kéne kijutniuk, hisz a földutak is találkoznak valahol. Ennek meg itt vége van, de szó szerint: ha még egyet lépnek, a feketén csillogó szántásban találják magukat.

– Mikor álltál te olyan mólón?

– Soha. De el tudom képzelni, milyen lehet.

– Inkább a lábad alá néznél.

– Miért?

– Vastagon marhaszaros lett a cipőd.

– Ezt is neked köszönhetem. A múúton már rég az anyádéknál lennénk. Ihatnánk a friss, meleg tehéntejet.

– Tizenöt éve nincs tehenük.

– Nem is mondtad.

Horn fölkapta a két táskát, s elindult visszafelé. Vajon ki keverte így össze az utakat? Gyerekkorában rend volt itt, egyik földút a másikba futott, s ha rét és szántó találkozott, ölnyi széles gyalogutat tapostak a mezsgyére. Még hogy a mozdulatlan vidék; ha az ő életében tizedennyi változás állt volna be ezen idő alatt, most nem itt tartana. Hogy dögnehéz szatyrokkal a kezében, egy cinikus feleséggel az oldalán baktat a múltja felé. Nem bizony. Tágabb perspektívákra számíthatott volna, ha. Ha nem volna ilyen későn érő. Ha nem szarozna annyit az életén. Ha, ha. Ha-ha.

– Tudsz talán egy harmadik utat? – fuvolázta utána Kinga, de a hangja inkább egy bedugult sípéhoz hasonlított.

– Tudok.

– Az mennyivel hosszabb ennél?

Horn nem mondta ki, mire gondol. Fegyelmezte magát. Ha most tényleg kelepcebé kerültek, jobb a békesség. A tizenöt évnyi házasság alatt hozzászokott az egymásrautaltsághoz. Egyedül már a boltba is félt elmenni. Ha ketten voltak, ő tartotta a szatyrot. Úgy gondolta, ez a felelősségteljesebb szerep. Vendéglőben Kinga rendelt, és ő is fizetett – ő, Horn, ezenközben kibámult az ablakon. Valójában nem tudta kiszámolni a borraivalót: vagy túl sokat adott, vagy túl keveset. Az ilyesmire még hónapok múltával is emlékezni szokott. Kétségek gyötörték. Akkor is, amikor beszélnie kellett a kukásokkal, mert rossz kapualjba görgették a szeméttartályaikat. Inkább elbújt, maga elé tolva Kingát. Lassan kikoptak az életéből az ilyesfajta megrázkódtatások. Úgy érezte, új lapot kezdhet. De máig nem tudta eldönteni, mi legyen az első szó. És a konfliktusok, ime, újratermelődnék.

Egy akáckezedeményekkel sűrűn benőtt homokgödör mellett haladtak el. Horn fejével a mélység felé intett.

- Itt víz volt valamikor. Két-három méter mély víz.
- Alaposan kiszáradt.
- Minden kiszárad. A tó is kiszáradt a faluban. Pedig azt patak is táplálta. Nem is értem, miért. Senki sem érti.
- Kígyók nem voltak?
- Mik? Nem. De siklót, azt rengeteget fogtunk. Tudod, mi a különbség köztük?
- Persze. Az egyik harap, a másik nem.
- Horn halkán felnevetett.
- És úszni sem tudtunk. Egyikünk sem. És senki sem fulladt bele. Soha semmi baj nem történt. Máig sem értem, miért.
- Szegény, mennyi mindent nem értesz.
- Mit mondtál?
- Oda nézz! Egy kivilágított tehéncsorda!
- Hülye vagy?
- Ott! Arra nézz, amerre mutatom.

A távolban, közvetlenül az erdő tövében, apró kis fénypontok nyomultak előre, szorosán egymás mellett, mint valami sűrűn aggatott karácsonyfaéágok. Mivel fénynyalábjukat megszűrte a leszálló esti köd, hordozójukat nem lehetett kivenni. Késő volt már, tíz körül járt. Horn lázasan kutatott az emlékezetében, mi lehet ez. Semmi nem jutott az eszébe. Szentjánosbogarakra gondolt, de az nem látszik el ilyen messzire. Vagy mégis?

- Na, mik azok? Földre szállt ufók vagy mik?
- Fogalmam sincs. Én is csak annyit látok belőlük, amennyit te.
- De itt te vagy itthon. Talán a gyerekkorodból...
- Fogd be a szád, légy szíves.
- Én csak azt szeretném tudni, hogy most eltévedtünk, vagy tudod még, merre vándorunk. Ezt azért igazán közölhetnéd velem.
- Csak nem azt gondold, hogy nem tudom, merre kell mennünk?
- Mi más gondolhatnék, az ég áldjon meg?
- Hogy esetleg így akarlak kicsalogatni ide a pusztaságba.
- Miért? Miért akarnál te engem kicsalogatni a pusztaságba?

Kinga felnevetett, de hangjából ezúttal a türelmetlenség szólt. Csakugyan fáradt volt. Végig-tizenhatórázta az egész hetet, s amint hazaért a kórházból, Horn már az ajtóban várta becsomagolt pakkokkal, hogy akkor most, péntek lévén, gyerünk meglátogatni Horn mamát és Horn papát. Épp hogy lezuhanyzott, átöltözött, s már rohanniuk is kellett. Enni sem maradt ideje, az állomáson kapott be két szendvicset, de a kávéját már nem tudta meginni. Persze, ha nem akar, nem jön el; megtehetné volna, lett volna indoka rá épp elég. De Hornnak ritkán támadtak hirtelen ötletei, s így a bosszankodás helyett inkább örült, hogy lesz valami változás. Azelőtt már hetekkel előre tudták, mikor fognak utazni, s a pillanatot úgy várták, mint a foghúzást. Reménykedtek, hogy valami majdcsak közbejön, s otthon maradhatnak meleg kuckójukban. De Horn, mintegy ráérezve emez anomáliára, az utóbbi időben változtatott e rendszeren. Önmagát felülmúlva hirtelen határozatokat hozott, s ámulva tapasztalta, hogy Kinga helyesli lépéseit. Ezen aztán úgy felbuzdult, hogy egyre többször ragadtatta el magát. Mint most is. Alig két hete voltak itthon, s most ismét jönnek. Méghozzá bejelentetlenül.

Kinga, mivel ugyanúgy reszketett a már több éve beállt szélcsendről, örömmel fo-

gadott minden változást, ami kicsit is fordított az életükön. Nem nagyot, csak épp akkorát, hogy még a negyvenen innen ne szüntelenül arra kelljen gondolniuk, hogy milyen lesz hatvanon túl. Örült a váratlan csengetésnek, az ügynököknek, akik egyre gyakrabban állítottak be hozzájuk, az eltévedt csomagkihordónak – ők maguk az életben nem kaptak csomagot –, de még a heccből becsengető csibészeknek is, legalább kikukkanthatott néhány percre az utcára. Nem, nem abból fakadt mindez, hogy nem volt gyerekük; jól tudta, akkor is ilyenek lennének, vagy még ilyenebbek. Sokáig vártak egymásra, hogy majdcsak mutatnak valamit, s a végén idejuttattak. Hogy tehetetlenségüket regisztráló érzékenységük sokkal nagyobb, mint az átlagos, változtatni akaráruk pedig még papíron sem létezik.

– Hát hogy eltegyelek láb alól – mondta Horn.

– Még van kedved viccelődni? Hisz már a lámpákat sem látjuk, olyan messze keveredtünk.

– Mert eltakarja az a kis nyáros, nem látod? Úgy hívják, hogy Egres. Gyerekkoromban sokat katonáztunk benne. Te jó ég! – állt meg Horn –, a felét kiirtották! Oda nézz!

Kinga még a fejét sem fordította arra.

– Mit gondolsz, minden örökké úgy marad? Törődik is az erdőgazdaság a te emlékeiddel. Hogy élt itt egy kisfiú, aki...

– Állítsd le magad, légy szíves.

– Én kezdtem? A kollégáiddal szemben engednél meg magadnak ilyen hangot. Vagy a szüleiddel. Akikhez most is, negyvenévesen, úgy loholsz haza, mint egy elkódorgott palotapincsi.

– Honnan veszed, hogy velük nem veszekszem?

– A bőrömmön érzem, képzeld.

– Hát rosszul érzed. Igenis, vannak konfliktusaim.

– Ó!

Horn megcsúszott egy fényesen csillogó rögön, s a lendülettől az egyik táska kiröpült a kezéből.

– A kurva szakramentomát!

– Tessék. Káromkodni is velem káromkodsz.

– Veled káromkodtam? Ezt a rohadt göröngyöt szidtam, e.

– Miért nem nézel a lábad elé? Én születtem falun? E?

– Hogy te micsoda...

– Szóval, akkor mi lesz?

– Átvágunk a réten.

– És?

– Utána meg az erdőn. Nem több az egész három kilométernél.

– Milyen megnyugtató.

Horn átevicckélt egy kisebb árkon, s határozott léptekkel megindult a vakondtúrásos réten. Kinga szinte szökellve követte, úgy emelgetve a lábát, mint aki kaktuszok közt lépked. Néha halkán fölsikított, mikor egy hegyesebb gaszár a pántok között a lábába szúrt. Hornnak percek alatt átázott a cipője az esti harmattól.

– A legjobb tudod, mi lesz? – lihegte mögötte Kinga.

– Mi?

– Ha anyádék lefeküdtek már, és nem hallják meg, ha zörgetünk.

– Meghallják. A fél utca kutyája egyszerre kezd el üvölni.

– Jaj de várom. Andalító zene a fülemnek.

Bokrosabb részhez értek, Horn a vállával tört utat magának.

– Ne gyere szorosán mögöttem, mert az arcodba csapódnak az ágak.

– Kösz. Már megtörtént. Segítenél megkeresni a szemüvegem? Úgy csörtetsz előre, mint egy vaddisznó, tőled el is veszhetnék.

– Mert nem akarok reggelig itt toporogni ebben az istenverte bozótosban.

– Érdekes. Az imént még nem így vélekedtél róla. Na, megállnál már? Tényleg elveszett a szemüvegem. Ha összetört, én ebben a percben visszafordulok. Állj már meg, az istenit!

Azelőtt Horn mindig cipelt magával zseblámpát. Egyenesen a zseblámpák megszálottja volt. Ha valami új típus jelent meg a piacon, rögtön beszerezte. Külföldről is azt hozatott az ismerőseivel, mert ő maga nem nagyon utazott. Vagy ötven lámpa állt, sorba rakva, a könyvespolcán, s mind meg volt töltve elemmel. Éjszakánként kedvenc szórakozásává vált, hogy a kezébe vette az egyiket, s bebarangolta vele a lakás minden zegét-zugát. Gyakran megesett, hogy Kinga szemébe világított, s csak akkor vette le róla, mikor az elkezdett mocorogni. Szerette figyelni az öntudatlanul heverő teste-
ket. Egyszer egy embert mellette döntött le a szívroham – pillanatok alatt meghalt. Ő meg nézte, ahogy utolsókat rándul keze, lába. Nem tudott volna közbeavatkozni. Túl késő volt.

Egy lámpát mindig a párnája alatt tartott, az ébresztőóra közelében. A fény és az idő, gondolta, itt vannak a kezem ügyében. Nagyszerű érzés volt, igazán. Valahogy biztonságosabb lett az élete. Főleg, mikor régi, örökké késő – még ha sietett volna! – vekkerét is kidobta, s vásárolt helyette egy szupermodern ébresztős rádiót. A fény, az idő, a hang – itt, mind, egyszerre. Úgy gondolta, azok a dolgok, melyek ezen kívül esnek, már nem is számítanak. A nap amúgy is eltelik, mindig eltelik, jól vagy rosszul, túl leszünk rajta. Oktatási felügyelői tisztséget töltött be, de igazából se oktatni, se felügyelni nem tudott. Am ezt nem is tartotta lényegesnek. Környezetét sem a szakma megszálottjai tették ki. A lényeg az volt, hogy mindig eljött az este, s vele együtt az idő, a hang és a fény összehangolásának az ideje. Hogy felkészüljön arra a holnapra, ami nem is volt olyan fontos. Ami épp annyi idő alatt telik el, míg lejár a vekkere.

De most nem volt nála lámpa. Az az igazság, hogy rég kiszórta őket. Dohányozni meg nem dohányzott.

– Hogy lehetsz ilyen szerencsétlen? Hogy veszítheti el valaki a szemüvegét?

– Majd megtudnád, ha neked is hordanod kéne.

– Legalább azt mondd meg, körülbelül hova eshetett. Ide? Vagy előrébb? Rajtad volt egyáltalán?

Vagy tíz percen át tapogatták a harmatos, helyenként térdig érő fűvet, de a szemüveg nem került elő. Kinga sirva fakadt.

– Miért erre jöttünk? Miért kellett már megint rád hallgatnom?

– Nem én tehetek róla, hogy így összekuszálták az utakat. Már rég otthon lennénk, ha minden úgy lenne, ahogy gyerekkoromban volt.

– Gyerekkoromban! Otthon! Ki neked a családod, mondd csak? Én ki vagyok, he?

– Itt van! Nem törött el, nézd. Ne kössek a végére madzagot?

– Szóval? Ki vagyok én neked?

– Az én drága kis...

– Ne merd folytatni, mert tökön rúglak.

– Jó. Jó, jó.

– Legalább tíz éven át feléjük sem néztél. Nekem kellett hébe-hóba elcipeljelek,

hogy egyáltalán megnézd, élnek-e még. Ám alighogy leültünk, máris rugózni kezdél a lábaddal, s a legszívesebben rohantál volna vissza a kuckódba, a zseblámpáid, könyveid közé. Így volt? Mondd, hogy nem. Most meg minden hétvégén jönnél. Alig bírlak otthon tartani. Mitől lettek ennyire fontosak ilyen hirtelen?

- Öregszenek.
- Na ne mondd. Az anyád nincs még hatvan.
- Hatvankettő.
- Az apádnak egyetlen ránc sincs a homlokán.
- Ezt meg honnan veszed?
- Onnan, hogy megnéztem, képzeld.
- Blöffölsz.
- Na, szép kis alak vagy. Most aztán elárultad magad.

Horn csörtetve megindult előre. Olyan tempóban hágott át bokron, lapályos mélyedéseken, hogy Kinga rövidesen lemaradt. Már az ide-oda csapódó ágakat sem látta.

- Azt hiszed, félek egyedül? - kiabálta utána. - Azt hiszed, védtelenebb vagyok, mint temeltetted voltam? Haha! Legalább nem kell azt a ronda szipakolásodat hallgatnom. Meg a cuppogásodat, mint valami szerencsétlen debil. Menj csak. Minél messzebb vagy tőlem, annál jobb. Hé, rossz irányba mész! Nem látod, hogy amarra vannak a fények? Te úristen. Még a szülőfalujában sem ismeri ki magát. Ahol annyit katonázott gyerekkorában. Aminek bejárta minden szegletét. Ürgét öntött. Rókát cibált ki a lyukjából. Siklókkel viaskodott, mint egy ifjú Laokoón. Haha! Meg kell szakadnom a röhögéstől. A hős indián, a nagy Winnetou. Vagy talán Tell? He? A, hát persze, Robin Hood! Szegények gyámolítója, csuhás papok kifosztója. Az istenért, Horn, gyere vissza anyukához, mert még el találsz tévedni. Kivel kerestesselek meg? Így állítsak be az anyádékhoz? Hogy elveszett a kisfiuk, lennének szívesek előkeríteni nekem? Mert szükségem ugyan nincsen rá, de már hozzászoktam. Meg ő is énhozzám. Nehezen lennének meg egymás nélkül. Horn, hallasz? Megvagy még?

Néha a távolban megreccsent egy ág, vagy Horn dühödt káromkodása hasított a csöndbe, s e pillanatban megérezte, hogy egy kicsit messzire ment. Hogy Horn talán csak erre várt: egy erősebb jelre, mely megindíthat benne elnyomott folyamatokat. S amelyekért, ráadásul, a felelősséget sem neki kell vállalnia.

- Hé, Horn! Add át a kisebbik táskát, nehéz neked a kettő együtt! Majd megint meghúzod a válladat, és mehetsz Balfra, izsappakolásra. Ez kell neked? Dobb le egy fa tövébe, biztosan rátalálok. Ha meg nem, holnap visszajövünk érte. Akkor legalább megmutathatod a környéket is. Igazán szívesen megnézném, tudod, de nem éjjel. Ne haragudj, hogy olyan türelmetlen voltam. Hallod? Ez a vonat meg a tizenhatórázás teljesen kikészített. Alig bírom emelni a lábamat.

Megállt, hallgatózott. Semmi neszt nem hallott. Ennyire lemaradt volna tőle? Nem tudta elképzelni Hornt, hogy két táskával a kezében ekkora előnyre tegyen szert. Sosem volt képes igazi erő kifejtésre. Általában inkább le szokott maradni. S aztán bölcsen hangzó szólammal igazolta magát, melyekből hiányzott az önirónia. Sosem önmagát hozta ki vesztesként, hanem a hülye törtetőket. Akik előbb-utóbb önmagukat pusztítják el úgyis. S a nyertes ő lesz. Ilyen volt Horn filozófiája. Most meg ott rohan elől.

- Horn! Mondani szeretnék valamit! Hallod? Azt, nem kell úgy rohannod. Nem üldözlek, nem akarlak megelőzni. Fújd ki magad egy kicsit. Tedd le a táskákat, ülj le rájuk. Addig inkább én is megállok. Hallasz, Horn?

Ekkor egy fának ütközött. De nem fa volt az, hanem Horn kővé dermedt teste.

Félig-meddig fönnakadva lógott egy gazzal benőtt ekeroncs előreálló vasán. Úgy rohant bele a sötétben, hogy a hátán kibukott a vas rozsdás vége.

– Horn! Horn! Mit csináltál, az istenért? Horn! Tudsz beszélni? Nézzél rám. Most mit csináljak? Maradj így, ne mozdulj. Hallod? Meg ne moccanj! Beszaladok a faluba, hozok segítséget. Élsz, Horn? Valamit mondhatnál már. Mindjárt visszajövök, hozok segítséget. Ó, istenem.

Elkezdett szaladni előre, aztán visszafordult.

– Horn. Milyen utca is? Innen, attól félek, nem találok oda. Megmondanád az utca nevét? Horn. Szólj már valamit.

De a fej úgy bukott előre, hogy még a szájából dőlő vért sem látta.

Nem mert hozzáérni, pedig orvos volt. Még a csuklóját sem fogta meg. Zsibbadt a teste, a lába épp hogy össze nem csuklott. Szédelegve, szinte öntudatlanul indult meg újból a falu felé, de nem volt benne biztos, hogy valaha is elér oda. Vagy hogy visszaér ide.

Kezében ott lógott a két nehéz sportszatyor.

Oravecz Imre

SZAJLA

Verstanulmányok egy regényhez

Cigaretta

Cigaretta tenni és rágyújtani még az agyalágyult is tudott,
csak pénz kellett hozzá, gyufa és tüdő,
de cigaretta sodorni és a szájszögletben ajakra tapasztva tartani –
az volt a művészet,

kellett hozzá először is dózni,
a dózniban finomra vágott dohány,
melyet sikerült elrejteni a fináncok elől,
aztán jó minőségű, hártavékony cigaretta papír,
és szükségeltetett még két ügyes kéz is,

a dohányzó a hüvelyk- és mutatóujja közé fogta és vízszintesen tartotta a papírt,
a jobb kezével dohányt terített rá,
majd óvatosan megnyálazta,
egyetlen mozdulattal hengert formált belőle,
és rálapította a nedves peremet,
utána kihuzigálta a kiálló dohányszálakat,
a két végét a dózni fedeléhez ütögette,
és máris elkészült a cigaretta,